

**BIBΛΙΟ**

Επιμέλεια:  
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΙΡΜΠΙΛΗ

## Η ΧΑΜΕΝΗ ΣΥΝΟΧΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΜΙΣΕΛ ΦΑΪΣ

Του BART SOETHAERT

**Στο τελευταίο μυθιστόρημα του Μισέλ Φαΐς «Όπως ποτέ» ο μοναχικός πρωτοπρόσωπος αφηγητής βρίσκεται σ' έναν λαβυρινθώδη χώρο που του παρέχει ασφάλεια και προστασία από τα δεινά που πλήττουν τον έξω κόσμο. Δεν διευκρινίζεται ούτε η ταυτότητα ούτε το ευρύτερο χωροχρονικό του στίγμα. Δεν ξέρουμε γιατί, πώς και από πότε βρίσκεται εκεί, πότε το καταφύγιό του έγινε και φυλακή, για πόσο καιρό θα είναι ακόμη εκεί μέσα (αυτο)παγιδευμένος.**

Ο χρόνος εκεί μέσα είναι ο (υποβλητικός) χρόνος της προετοιμασίας, της επιθυμίας, της αναμονής, της σιωπής, και δεν γίνεται ποτέ ο (πρακτικός) χρόνος της δράσης, της εκπλήρωσης ή της ανατροπής. Εφόσον ο ακινητοποιημένος αυτός χρόνος «ποτέ δεν επείγεται, ποτέ δεν καθυστερεί, ποτέ δεν είναι ακριβής», υπάρχει πληθώρα (αφηγηματικού) χρόνου για παρατήρηση και αυτοπαρατήρηση: για την εμμονική παρατήρηση περαστικών στον δρόμο αλλά και για τη λεπτομερή σημείωση όλων όσα περνούν από το δικό του μυαλό, από την πλάγια αυτοπαρατήρηση μέσω τρίτων, που τον καθράρουν με το δι-

εισδυτικό τους βλέμμα, μέχρι και την εμπειρία της αυτοεξάλειψης μέσα στο αδιάφορο πλήθος.

Τι λογοτεχνική εικόνα συγκροτούν οι ακατάπαυστοι συλλογισμοί, σε ποιο ύψος προσβλέπουν οι κυκλικές σκέψεις χωρίς συμπέρασμα, σε ποιες ανθρωπογεωγραφίες μας εισάγουν οι αγχώδεις στροβιλισμοί του «φυλακισμένου ήρωα» που παθαίνει ασφυξία μέσα στον ίδιο του τον εαυτό; Το μότο, παρμένο από τα ημερολόγια του Κάφκα, ήδη στη μελέτη της προσωπογραφίας ενός υπαρξιακού αδιεξόδου μάς προσκαλεί. Πιο συγκεκριμένα, το ψυχικό κλίμα του «Όπως ποτέ» είναι εκφραστικά, συλλογιστικά, συναισθηματικά και νοηματικά συυφασμένο με το «Κτίσμα»

(1923-24), ένα από τα τελευταία διηγήματα του Τσεχοεβραίου συγγραφέα που στα ελληνικά κυκλοφόρησε ξανά στην εξαιρετική μετάφραση της Αλεξάνδρας Ρασιδάκη από τις εκδ. Άγρα (2018).

Στο ημιτελές κείμενο του Κάφκα ένα πλάσμα, χωρίς περαιτέρω χαρακτηριστικά, ζει αυτάρκες και τελειώς απομονωμένο σ' ένα υπόγειο κτίσμα. Συγκλονίζεται από τους συνεχείς αναστοχασμούς του και απευθύνεται μακροσκελώς προς εαυτόν με φράσεις που ταυτολογούν, αποσταθεροποιούν ή και αναιρούν το ίδιο το νόημά τους. Με παρόμοιο τρόπο λειτουργεί η παλινδρομική συλλογιστική του κεντρικού αφηγητή στο «Όπως ποτέ». Ο λόγος του συγκροτείται από οξύμωρες κατασκευές και ολισθαίνοντα λογικά παράδοξα (λ.χ. «όσο περισσότερο αναζητάς [το πέρασμα του χρόνου] τόσο περισσότερο σου διαφεύγει, όπως στον νεκρό διαφεύγει ο θάνατος, στον ζώντα η ζωή, στον ερωτευμένο ο έρωτας» κ.ο.κ.). Πέφτει διαρκώς σε αντιφάσεις και ασάφειες, ενδίδει σε διατυπώσεις αυτοαναίρεσης, απαριθμεί ενδεχόμενα χωρίς να τα ολοκληρώσει και δυσκολεύεται να καταλήξει σε μια κατάφαση (λ.χ. «Θυμάται πως δεν θυμάται. Αυτό το θυμάται. [...] Μαζί μ' αυτό, όμως, που δεν θυμάται, θυμάται και

κάτι άλλο.»).

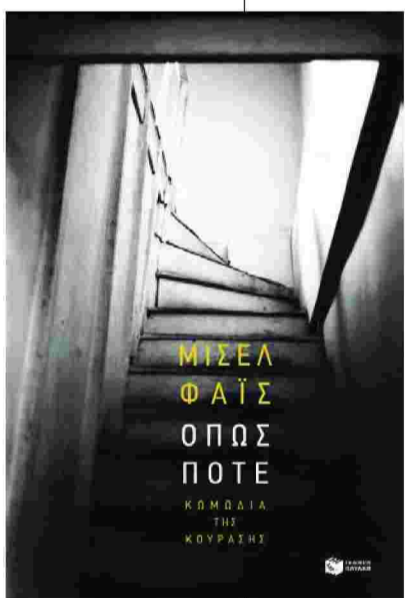
Στο «Όπως ποτέ», όπως και στο «Κτίσμα», το περιβάλλον γίνεται προέκταση του εγώ, το εγώ ταυτίζεται με το (κειμενικό) δημιούργημά του. Ο αφηγητής ακούει τον άγνωστο ήχο (που αντίστοιχα ανησύχησε επίσης τον πρωταγωνιστή του Κάφκα) «σαν φυλλομέτρημα, σαν κάποιος να γυρίζει τις σελίδες ενός μεγάλου βιβλίου». Και συνεχίζει χαρακτηριστικά: «Το βιβλίο αυτό μπορεί να είμαι εγώ. [...] Είμαι το ημερολόγιό μου, είμαι το νυχτολόγιό μου, είμαι το απουσιολόγιό μου. Κι αυτόν τον μεγάλο, σκληρόδετο τόμο, με τις κιτρινωμένες σελίδες, τον φυλλομετρούν, σαν να μετακινούν πέτρες, κάθε φορά διαφορετικά δάχτυλα».

Καθώς έγινε κάτοικος της γραφής του και οι διαδικασίες της πιεστικής (αυτο)παρατήρησης τον έκαναν εντέλει να αισθάνεται «τόσο εκτεθειμένος, τόσο τρωτός» που δεν έχει πλέον «πού να κρυφτεί!», η κρυψώνα, που κτίστηκε αρχικά για να επικαλύψει «τα κάτω κοιτάσματα, τα εσώτατα, [...] τα γενέθλια στρώματα, τα γενεαλογικά, τα καταγωγικά», διαβάζεται πλέον από τους πολλούς σαν μισανοιχτό βιβλίο, μέσα στο οποίο διανοίγουν και συνδέουν στοές, ο καθένας με τον τρόπο και τη διάθεσή του, οι αναγνώστες-ανασκαφείς.

«Είστε τα βιβλία που γράφετε», είχε ήδη παρατηρήσει η ψυχαναλύτρια στον πρώτο τόμο της τριλογίας του Φαΐς, στο «Από το πουθενά» (2015). Όσο οι μυθολασίες του (υπερτροφικού) εαυτού εμφανίζονται στο «Όπως ποτέ» ως μετωνυμίες της διαδικασίας της γραφής και ως ζώνες διεμπλοκής, διερώτησης ή αντιπαραβολής του μικρόκοσμου του εγώ με τις ποικίλες ανθρωπογεωγραφίες της σύγχρονης κοινωνίας δια της διαδικασίας της (αυτο)παρατήρησης, τόσο η υπόθεση αυτή αναμετρείται επίσης με την απραξία έως και αδιαφορία της «Κατάστασης»: «Κοιμόσαστε. Η Κατάσταση είναι αδιάφορη για την κατάστασή σας. [...] Όλα αλλάζουν, υποχωρούν, μετατοπίζονται, σβήνουν, κλονίζονται, καταρρέουν. Όλα. [...] Η Κατάσταση όμως είναι Κατάσταση. [...] Ένα διαρκές, ισόβιο, ανεξάντλητο, αδρανές Τώρα. Δεν υπάρχει πια τώρα από αυτό το Τώρα. Κοιμόσαστε.»

Όσο η εμπειρία του (ατομικά βιωμένου) χρόνου, όπως αυτή αισθητοποιείται μέσα στο μυθιστόρημα, μοιάζει εντέλει στον ίδιο βαθμό «άρρωστη» με το χρονικό στίγμα της «Κατάστασης», είναι σαγηνευτική η ιδέα να διαβάσει κανείς το *Όπως ποτέ* επίσης ως μια ψυχογραφική μελέτη της (εξίσου ταραγμένης) σύγχρονης εποχής: ένα κείμενο δηλαδή που καταβυθίζεται στη μακρά διάρκεια του ενεστώτος χρόνου για να σφυγμομετρήσει τον παλμό ενός ταλαιπωρημένου παρόντος, μέσα στο οποίο πολλοί άνθρωποι νιώθουν πως δεν έχουν έναν ορίζοντα, μια προοπτική που τους ανήκει, πως η πιθανότητα να αλλάξει κάτι στο μέλλον αναβάλλεται διαρκώς. Πάνω σ' αυτό το κατώφλι μάς άφησε και ο Κάφκα, κρατώντας το κείμενο του «Κτίσματος» αενάως ατελές. Το χειρόγραφο κλείνει με τη φράση: «Αλλά όλα έμειναν απaráλλαχτα, το».

*Ο Bart Soethaert είναι μεταδιδάκτορας ερευνητής στο Κέντρο Νέου Ελληνισμού (CeMoG) και στο Cluster of Excellence "Temporal Communities" του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου. Από την Edition Rotiosini κυκλοφορεί το βιβλίο του «Η στροφή προς το παρελθόν - Ορίζοντες του ιστορικού μυθιστορήματος (1935-1950) στην Ελλάδα» (2018).*



**ΜΙΣΕΛ ΦΑΪΣ**  
**«Όπως ποτέ.**  
**Κωμωδία της**  
**κούρασης»**  
Μυθιστόρημα,  
Πατάκης, 2019,  
σελ. 160

[www.athensvoice.gr](http://www.athensvoice.gr)

Διαβάστε όλο το κείμενο στο site



ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ /  
ΕΚΔΟΣΕΙΣ /  
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ /  
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

